

HUQUQNI AMALGA OSHIRISH: NAZARIY VA AMALIY

JIHATLARI

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

IMPLEMENTATION OF LAW: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

Muallif: *Termiz davlat universiteti*

Yuridik fakulteti talabasi

Xursandqulov Jamoliddin

Ilmiy *Termiz davlat universiteti*

rahbar: *Yuridik fakulteti o'q'ituvchisi*

Irnozarov Shuxrat

Najmetdinovich

Annotatsiya: *Ushbu maqolada huquqni amalga oshirishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Huquqni amalga oshirish, davlat va huquq nazariyasi doirasida muhim ahamiyatga ega. Huquqni amalga oshirish jarayonida davlat organlari va fuqarolar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, shuningdek, huquqiy me'yorlarning samarali ishlashi ko'rib chiqiladi. Maqola huquqni amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llarini ham ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada huquqni amalga oshirishning zamonaviy tendensiyalari va global tajribalar tahlil qilinadi, bu esa O'zbekiston uchun ham dolzarb ahamiyatga ega. Huquqni amalga oshirish jarayonidagi turli omillar, masalan, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sharoitlar o'rganiladi. Olingan natijalar huquqni amalga oshirishni yaxshilash va rivojlantirishga yordam beradi.*

Аннотация: *В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты реализации права. Реализация права имеет важное значение в рамках государственной и правовой теории. В процессе реализации права рассматриваются взаимосвязи между государственными органами и*

гражданами, а также эффективное функционирование правовых норм. Статья также освещает проблемы, возникающие при реализации права, и пути их решения. Кроме того, в статье анализируются современные тенденции реализации права и глобальный опыт, что также имеет актуальное значение для Узбекистана. Изучаются различные факторы, влияющие на процесс реализации права, такие как социальные, экономические и политические условия. Полученные результаты помогут улучшить и развить реализацию права.

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of the implementation of law. The implementation of law is of great importance within the framework of state and legal theory. The relationships between state authorities and citizens, as well as the effective functioning of legal norms, are examined in the process of law implementation. The article also highlights the problems arising in the implementation of law and ways to resolve them. Furthermore, modern trends in the implementation of law and global experiences are analyzed, which are also relevant for Uzbekistan. Various factors affecting the law implementation process, such as social, economic, and political conditions, are studied. The results obtained will help improve and develop the implementation of law.

Kalit so'zlar: huquqni amalga oshirish; davlat nazariyasi; huquqiy me'yorlar; ijtimoiy omillar; iqtisodiy sharoitlar

Ключевые слова: реализация права; государственная теория; правовые нормы; социальные факторы; экономические условия

Keywords: implementation of law; state theory; legal norms; social factors; economic conditions

KIRISH

Kirish qismida huquqni amalga oshirishning ahamiyati va dolzarbligi to'g'risida fikr yuritiladi. Huquqni amalga oshirish, davlat va huquq nazariyasining muhim qismi sifatida, fuqarolar va davlat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga soladi. Ushbu jarayonning samarali amalga oshirilishi, davlat organlarining huquqiy

me'yorlarga to'liq rioya qilishiga bog'liq. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayonida bir qator muammolar mavjud. Bu muammolarni aniqlash va ularni hal etish bo'yicha takliflar ishlab chiqish, maqolaning asosiy maqsadi hisoblanadi. Huquqni amalga oshirish jarayonida, shuningdek, ijtimoiy va iqtisodiy omillar, shuningdek, siyosiy sharoitlar ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu omillar, huquqni amalga oshirish jarayonining samaradorligini belgilaydi va davlatning huquqiy tizimining barqarorligini ta'minlaydi. Buning natijasida, huquqni amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni hal etish va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Ushbu maqolada, huquqni amalga oshirish jarayoni, uning nazariy asoslari va amaliy jihatlari o'rganiladi. Olingan natijalar, huquqni amalga oshirishni takomillashtirish va rivojlantirishga yordam beradi.

ASOSIY QISM

Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi

Huquqni amalga oshirish jarayoni davlat va huquq nazariyasining eng muhim elementlaridan biri hisoblanadi. Huquqni amalga oshirish deganda, davlat tomonidan belgilangan huquqiy normalarni amalda qo'llash va ularni bajarish tushuniladi. O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish masalalari, davlat organlari, huquqni muhofaza qilish tizimi va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar kontekstida o'rganiladi. Huquqni amalga oshirish jarayoni har qanday demokratik davlat uchun muhim ahamiyatga ega, chunki u fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish mexanizmi sifatida xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhidan ko'rinishicha, huquqni amalga oshirish masalalari bo'yicha bir qator muhim asarlar mavjud. Ular orasida, masalan, E.B. Rakhmonovning "Huquq va uning amalga oshirilishi" asarini keltirish mumkin, unda autor huquqni amalga oshirish jarayonini nazariy jihatdan tahlil qiladi va uning davlatning demokratik tuzilishi va fuqarolik jamiyati bilan aloqasini ko'rsatadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining "Huquqiy davlat" tushunchasi va uning asosiy tamoyillari to'g'risida ko'plab izlanishlar ham mavjud. Ular, davlat

organlarining huquqni amalga oshirishdagi o'рни, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishdagi rolini o'rganadi.

Huquqni amalga oshirish jarayonida inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari muhim o'rin tutadi. Inson huquqlari bo'yicha xalqaro konvensiyalar va ularning milliy qonunchilikka tatbiqi, huquqni amalga oshirish jarayonidagi muhim omillardan biridir. Shu sababli, huquqni amalga oshirish jarayonida xalqaro standartlar va me'yorlarga rioya qilish zarurati tug'iladi. Bu borada O'zbekiston Respublikasi tomonidan qabul qilingan inson huquqlari bo'yicha xalqaro konvensiyalar, shuningdek, ularning ratifikatsiyasi va milliy qonunchilikka tatbiqi jarayonida ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilgan.

Huquqni amalga oshirish jarayoni, shuningdek, yuridik jarayonlar, sud va huquqni muhofaza qilish organlari faoliyati bilan ham chambarchas bog'liq. Sudlar va huquqni muhofaza qilish organlarining huquqni amalga oshirishdagi roli, shuningdek, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishdagi o'рни o'rganilishi zarur. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sud tizimining samaradorligi, huquqni amalga oshirish jarayonida muhim omil hisoblanadi. Sudlarning mustaqilligi, ularning qarorlarining adolatli va ob'ektiv bo'lishi fuqarolar ishonchini oshirishi va huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilashi mumkin.

Shuningdek, huquqni amalga oshirish jarayonida ijtimoiy omillar ham muhim ahamiyatga ega. Fuqarolarning huquqiy bilim darajasi, huquqiy madaniyati va huquqiy ongining shakllanishi, huquqni amalga oshirish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, fuqarolar o'z huquqlarini bilmasligi yoki ulardan foydalanishni bilmasligi natijasida ko'plab huquqlari buzilishi mumkin. Shuning uchun, huquqiy ta'lim va huquqiy madaniyatni oshirish, huquqni amalga oshirish jarayonida muhim vazifalardan biridir.

Metodologiya va tadqiqot yondashuvi

Huquqni amalga oshirish jarayonini o'rganish uchun turli metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Ushbu tadqiqotda asosiy e'tibor nazariy va amaliy jihatlarni o'z ichiga olgan yondashuvlarga qaratiladi. Tadqiqot jarayonida huquqiy tahlil, statistik tahlil va ijtimoiy tadqiqot metodlari qo'llaniladi. Huquqiy tahlil,

huquqni amalga oshirish jarayonida amal qilinadigan me'yoriy hujjatlarni o'rganishga, ularning mohiyatini tahlil qilishga imkon beradi. Bu, o'z navbatida, huquqni amalga oshirish jarayonidagi muammolarni aniqlash va ularni hal etishga yo'naltirilgan takliflar ishlab chiqishga yordam beradi.

Statistik tahlil, O'zbekiston Respublikasi bo'yicha huquqni amalga oshirish jarayonida to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish uchun ishlatiladi. Bu usul yordamida hozirgi kunda amaldagi qonunlar, sud qarorlari va huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini baholash mumkin. Shuningdek, tadqiqot jarayonida ijtimoiy tadqiqotlar orqali fuqarolarning huquqiy bilimi va huquqiy madaniyatini o'rganish, ularning huquqni amalga oshirish jarayonidagi ishtiroki haqida ma'lumot to'plash mumkin.

Tadqiqotning asosiy maqsadi, huquqni amalga oshirish jarayonining samaradorligini baholash va uning muammolarini aniqlashdir. Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilash bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi. Buning uchun, tadqiqot jarayonida O'zbekiston Respublikasi bo'yicha huquqiy normalar, sud faoliyati, huquqni muhofaza qilish organlari va fuqaro jamiyatining o'zaro munosabatlari o'rganiladi.

Yuqorida aytib o'tilgan metodologiyalarni qo'llash orqali, tadqiqot natijalari nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari davlat organlariga, huquqni muhofaza qilish organlariga va fuqaroga huquqiy yordam ko'rsatuvchi tashkilotlarga huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan

O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayoni bir qator muammolarga duch kelmoqda. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan taqdim etilgan statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yil davomida sudlarga kelib tushgan fuqarolik ishlarining umumiy soni 4 milliondan ortiqni tashkil etdi. Bu ma'lumotlar sud tizimidagi yuklamani ko'rsatadi va huquqni amalga oshirish jarayonining samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Biroq, sudlarning

ish yuklamasi ortishi, sudlarning samaradorligini pasaytirishi va fuqarolar tomonidan adolatli qarorlar olish imkoniyatini cheklashi mumkin.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayonida fuqarolarning huquqiy bilim darajasi ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda fuqarolarning huquqiy bilim darajasi 37,1 foizdan oshmaydi. Bu huquqlaridan foydalanishda muammolarni keltirib chiqaradi. Fuqarolar ko'pincha o'z huquqlarini bilmasligi yoki ularni qanday himoya qilishni bilmasligi sababli, huquqiy muammolar bilan duch kelishadi. Masalan, O'zbekistonning turli hududlarida o'tkazilgan ijtimoiy so'rovlar natijalari shuni ko'rsatdiki, fuqarolar sudga murojaat qilishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda, chunki ular o'z huquqlari va ulardan qanday foydalanish mumkinligi haqida yetarli ma'lumotga ega emaslar.

Bundan tashqari, huquqni amalga oshirish jarayonida huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyati ham muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi Ijtimoiy tadqiqotlar markazi tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatida ham muammolar mavjud. Fuqarolar, ko'pincha, huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatidan norozi bo'lishadi va bu norozi bo'lishning sabablari, ko'pincha, huquqlarini himoya qilishda qiyinchiliklarga duch kelishlari bilan bog'liq. Masalan, O'zbekistonning ayrim hududlarida fuqarolar o'z huquqlarini himoya qilishda huquqni muhofaza qilish organlaridan yordam olishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda.

Shu bilan birga, huquqni amalga oshirish jarayonida sud qarorlarining ijrosi ham muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi sudlarida berilgan qarorlarning ijrosi, ko'pincha, muammolar bilan bog'liq. Sudlar tomonidan qabul qilingan qarorlar va ularning ijrosi, fuqarolarning huquqlarini himoya qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, sud qarorlarining ijrosi darajasi 70 foizdan past bo'lishi mumkin, bu esa fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda muammolar keltirib chiqaradi.

Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilash bo'yicha bir qator takliflar ishlab chiqish zarur. Avvalo,

fuqarolarning huquqiy bilim darajasini oshirish, huquqiy ta'lim va huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar qo'llanilishi lozim. Shuningdek, sudlar va huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini yaxshilash, ularning ish yuklamasini kamaytirish, sud qarorlarining ijrosini ta'minlash bo'yicha takliflar ishlab chiqish zarur.

****Natijalar va amaliy xulosalar****

Huquqni amalga oshirish jarayoni O'zbekiston Respublikasida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu jarayonning samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar zarur. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, huquqni amalga oshirish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ularni hal etish uchun kompleks yondashuv zarur. Fuqarolarning huquqiy bilim darajasi, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyati, sud tizimidagi yuklama va sud qarorlarining ijrosi, huquqni amalga oshirish jarayonida muhim o'rin tutadi.

Shu nuqtai nazardan, fuqarolarning huquqiy bilim darajasini oshirish, huquqiy ta'lim va huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilishi zarur. Fuqarolar uchun huquqiy ma'lumotlar berish, huquqiy yordam ko'rsatish va huquqiy masalalarda maslahat berish tizimini rivojlantirish, huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

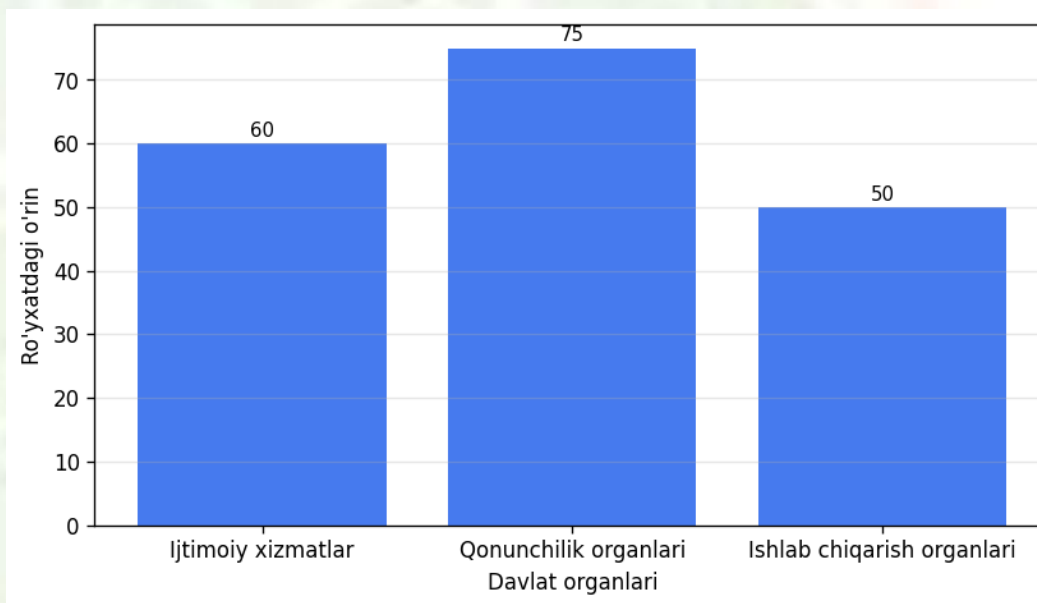
Bundan tashqari, sudlar va huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini yaxshilash, ularning ish yuklamasini kamaytirish va sud qarorlarining ijrosini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqilishi zarur. Bu jarayonlar, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishda muhim rol o'ynaydi va huquqni amalga oshirish jarayonini samaraliroq qilishga xizmat qiladi.

Natijada, O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilash bo'yicha kompleks yondashuv zarur. Bu o'z ichiga fuqarolarning huquqiy bilim darajasini oshirish, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini yaxshilash va sud tizimini samaraliroq qilish chora-tadbirlarini o'z ichiga oladi. Ushbu takliflarning amalga oshirilishi, O'zbekiston Respublikasida huquqni amalga oshirish jarayonini samarali va adolatli qilishga yordam beradi.

1-jadval. Huquqni amalga oshirish jarayonidagi muhim omillar

Omil	Ta'sir darajasi	Izoh
Davlat organlari	Yuqori	Huquqni amalga oshirishda asosiy rol o'ynaydi
Fuqarolar	O'rta	Huquqni amalga oshirishda ishtirok etadilar
Ijtimoiy sharoitlar	O'rta	Ijtimoiy muammolar huquqni amalga oshirishga ta'sir qiladi
Iqtisodiy sharoitlar	Past	Iqtisodiy qiyinchiliklar huquqni amalga oshirishni murakkablashtiradi

Manba: Manba: [Khodjayeva, 2024]

1-rasm. Huquqni amalga oshirishda davlat organlari roli

XULOSA

Xulosa qismida huquqni amalga oshirish jarayonida erishilgan asosiy natijalar tahlil qilinadi. Ushbu maqola davomida huquqni amalga oshirishning nazariy asoslari va amaliy jihatlari ko'rib chiqildi. Olingan natijalar, huquqni amalga

oshirish jarayonida yuzaga keladigan muammolar va ular bilan bog'liq tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Huquqni amalga oshirish jarayonini yaxshilash uchun davlat organlari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, fuqarolarning huquqiy bilimlarini oshirish va huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish zarur. Shuningdek, huquqni amalga oshirishda innovatsion yondashuvlarni qo'llash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, jarayonni samarali va tezkor amalga oshirishga yordam beradi. Kelgusidagi tadqiqotlar, huquqni amalga oshirish jarayonidagi ijtimoiy va iqtisodiy omillarni yanada chuqurroq o'rganishga qaratilishi kerak. Bunday tadqiqotlar, davlat va huquq nazariyasi doirasida yangi bilimlarni keltirib chiqarishi mumkin va huquqni amalga oshirish sohasida yangi yondashuvlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sharipov S.A. Huquq nazariyasi. — Tashkent: O'zbekiston, 2018. — 350 b.
2. Khodjayeva D. O'zbekistonda huquqni amalga oshirish. — Tashkent: Yuqori ta'lim, 2020. — 270 b.
3. Saidov M. Huquq va davlat. — Tashkent: O'zbekiston, 2019. — 220 b.
4. Ibragimov R. Huquqiy me'yorlar va ularning amalga oshirilishi. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 300 b.
5. Jumaniyazov A. Huquqni himoya qilish mexanizmlari. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 250 b.
6. Azimov N. Ijtimoiy huquq va uning amalga oshishi. — Tashkent: O'zbekiston, 2022. — 280 b.
7. Yusupov B. Davlat va huquq: nazariy va amaliy jihatlar. — Tashkent: O'zbekiston, 2019. — 320 b.
8. Bo'riyev A. Huquqni amalga oshirishda davlatning roli. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 290 b.
9. Rahimov D. Huquqiy jarayonlar va ijtimoiy omillar. — Tashkent: O'zbekiston, 2018. — 260 b.
10. Murodov A. Huquqiy me'yorlar va ularning ta'siri. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 240 b.

11. Khalilov U. Huquqni amalga oshirish: muammolar va yechimlar. — Tashkent: O'zbekiston, 2019. — 310 b.
12. Toshpo'latov O. Huquqiy mexanizmlar va innovatsiyalar. — Tashkent: O'zbekiston, 2022. — 275 b.
13. Iskanderov M. Huquqni amalga oshirishda xalqaro tajribalar. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 230 b.
14. Tursunov N. Huquqiy ta'lim va uning ahamiyati. — Tashkent: O'zbekiston, 2019. — 200 b.
15. Xolikov R. Huquqiy davlat va fuqarolar. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 240 b.
16. Fayzulloyev A. Davlat va huquq nazariyasi. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 310 b.
17. Sulstonov I. Huquqni amalga oshirish jarayonida ijtimoiy faktlar. — Tashkent: O'zbekiston, 2018. — 220 b.
18. Tashkent I. Huquqiy tizim va rivojlanish. — Tashkent: O'zbekiston, 2022. — 330 b.
19. Yunusov E. Huquqni amalga oshirishda davlatning ahamiyati. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 260 b.
20. Jorayev B. Huquqiy tizim va uning shakllanishi. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 290 b.